

DLA doktori értekezés tézisei
Vörösné Udvardy Gizella

**AZ IMPROVIZÁCIÓ MEGJELÉNÉSE ÉS SZEREPE A
ZENÉBEN**

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem

**28-asszámú művészet-és
művelődéstörténeti besorolású**

doktori iskola

Budapest

2015

I.A kutatás előzményei

Az értekezés gondolatébresztő és inspiráló összegzés lehet mindazok számára, akik érdeklődéssel figyelik a zenei kifejezés kreatív módjait. Célja, segítséget nyújtani az improvizáció mind elméleti, mind gyakorlati vonatkozású „tisztánlátásában”, a körülötte sok esetben tévesen kialakított vélemények, hibás megítélések elkerülésében.

Átfogó képet ad az improvizációs gyakorlatról, vokális és instrumentális szempontból végigvezetve a különböző zenetörténeti korokon. Bemutatja elengedhetetlen szükségszerűségét és ismerteti a zeneszerzőkre, előadókra gyakorolt jelentős hatását. A rögtönzés öröme az énekben és a hangszeres játékban a zenetörténet fejlődésének szinte minden szakaszában bizonyítható és mindig előreivő ereje volt új formák létrehozásánál.

Aligha akad a zenének olyan területe, amely érintetlen maradt volna az improvizációtól. A különböző zenei hangszeres technikák, és kompozíciós formák kialakulásában is jelentős szerepet játszott. Az ezekhez kapcsolódó jelenségek, összefüggések kerülnek részletes kifejtésre az egyes fejezetekben.

II.Források

Az értekezés 5 fő részre tagolódik:

1. Az improvizáció fogalma, értelmezése
2. Az improvizáció megjelenési formái, alakulása, fejlődése, hangsúlyának változásai a különböző zenetörténeti korokban:

A 2. fejezet barokk zenei alfejezetnél Robert Donington: *A barokk zene előadasmódja* (Karasszon Dezső fordítása. Budapest: Zeneműkiadó,

1978) és Nikolaus Harnoncourt: *A beszédszerű zene* (Péteri Judit fordítása. Budapest: Editio Musica, 1988) című könyvei szolgáltak fontos adatokkal. A jazz alfejezetben elsődlegesen Pernye András :*A Jazz Gondolat Kiadó* 1964 Budapest,Gonda János:*A rögtönzés világa* II.III..Editio Musica Budapest 1998 c.könyvei inspiráltak, valamint személyes tapasztalataim a Binder Károly által vezetett jazz-elméleti és gyakorlati tanári továbbképzésen Pécsen a Martyn Ferenc Művészeti Szabadiskolában (1998-2001).

Emellett további források a fejezetben többek között a példákat tekintve: Robert Haas: *Aufführungspraxis der Musik* Wiesbaden,Lauber-Verlag 1979 ;Domenico Corri: „*Treatises on Singing,Variation of a passage, explanation of the graces*” London, Chapell 1810

3.Improvizáció a zeneoktatásban

A fejezet megírásához a Lantos Ferenc és Apagyai Mária által alapított pécsi Martyn Ferenc Művészeti Szabadiskolában töltött 25 éves tanítási gyakorlat tapasztalatai és ennek dokumentációi /kompozíciók, rajzi analógiák/ szolgáltak adatul,melyek kiteljesítik a zenei gyakorlatot.

4.Az improvizáció jelenléte oboán a különböző korokban

A barokk és klasszikus zenei példák improvizált díszítései saját előadóművészi gyakorlatból is eredtek, így Händel: *Vizizene Suite in F major* II.tétel *Adagio* oboa szóló dallamváz díszítésének 2 változata a zenekari műben; Mozart: *C-dúr oboaverseny I. tételéhez kapcsolódóan rögtönzésem szerint lejegyzett koncert kadencia*. További zenei példák között szerepel Heinz Holliger aleatórikus darabja,amely a monofónikus dallamhangszerként ismert oboát teljesen újszerű, polifónikus

hangzásokkal ruházza fel Studie über Mehrklänge c.művében, Musikverlag Hans Gerig, Köln; Seiber Mátyás:Improvisation c. műve rögzített,leírt formában tárja elénk a rögtönzést,kompozíciós formát öltve,Edition Schott 10648 (London 1958)

5.Az improvizáció szerepe, jelentősége a zeneszerzők és előadók számára

Híres improvizátorok, improvizációikról szóló írások, idézetek alkotják a dolgozat befejező részét, amelyek a rögtönzés előadókra és zeneszerzőkre gyakorolt ösztönző hatásáról, jelentőségéről tanúskodnak. Forrásául Günter Philipp: *Klavier, Klavierspiel,Improvisation* Leipzig,VEB Deutscher Verlag für Musik 1984 cikkéből merítettem.

III.Módszer

Az improvizáció, mint a nyelvi eszközök egyik lehetséges kifejezés módja

Az értekezés a hangszeres és vokális zenei példák széles skáláján keresztül rávilágít arra, hogyan lehet a zenei gyakorlatban a rögtönzés által a zene nyelvén megfogalmazva kreatív folyamatokat megtapasztalni:(előre meghatározott szempontok szerint vagy szabadon, kötetlen formában.) Bemutatja a különféle díszítési eljárásokat, technikákat, melyek szintén az alkotó,kreatív szemléletet tükrözik. Ezért az improvizáció, mint a zeneoktatás kreatív formája, illetve a tézisként bevezetett-kreatív gondolkodás jelenlétének hatása-, különleges hangsúlyt kapnak ebben az írásban. Módszerem újszerűsége,hogy

átfogóan a zenetörténeti korokon végigvezetve láthatjuk az improvizáció jelenlétét, szerepét vokális és instrumentális szempontból tárgyalva.

A zenei improvizáció nem önmagáért való zenei jelenség, hanem olyan összetett rendszer, ahol meghatározott szempontok alapján vagy szabadon, kötetlen formában bármi kifejezhető, elmondható a fenti szempontok összes tulajdonságainak felfedezésével. A közös nyelv, a rendezőelvek ismerete és az egymásra odafigyelés nélkül nem alakulhat ki párbeszéd, csak

kaotikus, értelmetlen szövevény. Ez a művészetekben szerzett élmény és tapasztalat a mindennapi életben is a „közösen gondolkodni” tudást erősítik.

A disszertáció az oboista aspektusából is bemutatja az improvizáció jelenlétét, gyakorlatát a különböző korok zeneműveiben. A rögtönzés az előadó számára „lélegzés”, melyben a kreatív módon történő zenei gondolkodás élményével teljesebbé válik a zenei gyakorlat. Közel 25 évi improvizációs gyakorlattal, mint szólista, zenekari művész és zenetanár szeretném zenész társaimat bátorítani ennek örömteli megélésére.

IV.Eredmények

A természet szerveződési formáit megfigyelve az elemek, szerkezeti elvek és összefüggések a közös gyökerekből erednek és épülnek fel. A közös találkozási pontok ugyanúgy megtalálhatóak a különböző tudományos és művészeti ágakban: például természettudományban, illetve tánc, irodalom, zene és képzőművészetben. A zenei nevelésben a nyelv alapjait tanítva, a speciális tulajdonságokat kiemelve, a

növendékek önállóan is tudják alkalmazni azokat. A rögtönzés kifejezetten segíti a klasszikus zenei oktatást, a zenei nyelv használatát kiteljesítve. Az *improvizáció-kompozíció-interpretáció* elválaszthatatlan hármas egységet alkot.

Kodályt idézve: „Rögtönözne minden épkézláb gyermek, ha hagynák. A kisgyerek természetes megnyilatkozása, hogy dúdol magában, beszéde félig ének.”¹

A rögtönzött zene leggazdagabb megnyilvánulása a 20. században a jazz, mint improvizációs műfaj. A jazz műfajban meghatározó,elementáris szerepe van a harmóniai alapú rögtönzéseknek. A harmónia- sorokra történő organikus motívumszövés és dallamalkotás jellemzi

Az improvizált zenék egyik közös tulajdonsága, hogy az előadás alapja egy kiindulási pont, rendező elv. Nem állítható, hogy az improvizáció nélkülöz minden stilisztikai vagy kompozíciós alapot, de az, hogy milyen és mennyi kötelező elem van benne- az elemek összességét nevezhetjük „modellnek” ill. „rendező elvnek”- kultúránként és műfajonként változik.

A kreatív módon történő zenei gondolkodás, amely egy készenléti állapotot jelent a számomra nem csak a tanításban,hanem a zenekari munkámban is megnyilatkozik.A feladatomat tágabb rálátással tudom megközelíteni mert nemcsak átveszem, hanem saját magam is kiprobálom a nyelvi eszközöket, kifejezésmódokat. Ezért az improvizációban jártas zenésznek a leírt művekhez is megváltozik a

¹ Kodály Zoltán: Zene az óvodában (1941-1957)

kapcsolata. A zenei gyakorlat ezen kölcsönhatások örömeivel válik számomra igazán teljessé.

V.A disszertáció témájával kapcsolatos tevékenység

Hangversenyek, lemezfelvételek:

1991-től Apagyi Mária zongoraművész-tanárral több alkalommal sikeres hangversenyt adtunk a Művészetek Házában Pécsen és más városokban; / Balatonföldvár, Kőröshegy, Zágráb/, ezenkívül kiállítás-megnyitók és konferenciákon is rendszeresen szerepeltünk. Hangverseny-repertoárunkban mindig felhangzottak zenei improvizációk is.

1993-ban Pécsen bemutattam Heinz Holliger Akkordtanulmány című aleatórikus művét, melynek koncertszerű interpretálása más előadótól Magyarországon számomra nem ismeretes.

1996. II. Országos Improvizációs Találkozó Pécsen koncerten szólistaként és kamaracsoportban is szerepeltem.

Andy Rouse Simply English együttesének 1997 és 1999-ben kiadott lemezén az oboaszólókat rögtönzöm.

2002 nyarán a Földvári Napok keretében improvizációs hangversenyt adtunk Apagyi Mária Gyöngyössi Zoltán és Király Csaba művészekkel.

2005. május 16-23. Rómában a Magyar Akadémián Apagyi Mária improvizációs kurzusán aktív részvétellel majd a záróhangversenyen szólistaként és kamaracsoportban szerepeltem.

2005. szeptember 15-én Pécsen önálló improvizációs hangversenyt adtam Apagyi Mária zongoraművésszel. A koncerten *különböző stílusú és karakterű rögtönzések* hangzottak el, melyekről CD felvétel is készült.

Ennek programját szeretném a következőkben ismertetni:

Szött hangok; Repetíció; Barokk; Hommage a' Kodály Zoltán; Hommage a' Olivier Messiaen; Hommage a' Duke Ellington; Forgás; Szimmetria; Meditáció; Latin; Tilles Béla:

„Euphonia partitúra kép” improvizált megszólaltatása; Lantos Ferenc: „Hangzások” c. sorozat egyik lapjának improvizált megszólaltatása.

2015 novemberében Pécsen a Martyn Ferenc Alapfokú Művészeti Iskola 30.éves jubileumi hangversenyén a Nemzeti Színházban trio-val Apagyi Mária és Kyle Gregory /trombita USA/ művészekkel improvizáltunk ezt követően a tanári kamaracsoportban is felléptem.

2015 őszén a Bartók Emlékházban, Apagyi Mária Improvizáljunk együtt című kreatív gyakorlati foglalkozásokat tartalmazó előadásorozatán tanárok és diákok számára, több alkalommal is részt vettem az improvizációs példák bemutatásában.

Nagy öröm és megtiszteltetés számomra, hogy Apagyi Máriával közel 25 éve együtt játszhatunk és megbeszélhetjük a szakmai és emberi kérdéseket.. Az improvizációs ötletek, feladatok a közös munka során az együtt gondolkodás alapján jöttek létre. A rögtönzés iránti szeretetem egyre nőtt az évek folyamán, zenei gyakorlatomnak szerves és állandó részévé vált,tevékenységemet ma már elképzelni sem tudom másképpen.